

Lustrum

Sollemnia aedificii a. D. MCMXI inaugurati

Separatum

Lustrum

Ménesi út 11–13.
Sollemnia aedificii a.D. MCMXI inaugurati

Ediderunt
László Horváth, Krisztina Laczkó, Károly Tóth,
et
András Péterffy (Appendix)

Typotex Kiadó–Eötvös Collegium
Budapest, 2011

Sumptibus NKA

nka
Nemzeti Kulturális Alap

© Auctores et compositores, 2011
ISBN 978 963 279 441 9

Lócsi Levente

Kósa László

Az Eötvös Kollégiumban éltem én is (1963–1967)

Valahányszor hajdani kollégistatárssal találkozom, hamarosan kollégiumi nyelvünkre váltunk, csaknem elfelejtett gesztusok is előkerülhetnek, amit és amelyeket különben más körben nem használunk. Csalatkozhatatlan bizonyítéka ez egy intézmény évtizedekre szóló, mély hatásának. A kívülálló rendszerint nem érti, miről van szó. Fölfogja, hogy diáknyelven beszélünk, de miért volna ez különös? Nem érzékeli mögötte a hajdani történeteket, a hangulatot, az érzéseket, a légkört. Pedig akik ragaszkodunk a Kollégiumhoz és szívesen emlékezünk vissza a Ménesi úton töltött esztendőkre, elsősorban ezeknek a nehezen leírható vagy megmagyarázhatatlan dolgoknak köszönhetjük azt, amiért jól éreztük magunkat az Eötvös Kollégiumban.

A régi Báró Eötvös József Collegiumot tanárképző intézetnek alapították, de végzettjeinek csak egy része került középiskolai tanári pályára, míg egy jelentős hányad igen különböző karriert futott be: egyetemi oktatók, későbbi időszakban tudományos kutatók, újságírók, szerkesztők, szellemi szabadfoglalkozásúak lettek. A tudás nagy tiszteletével függött össze, hogy a régi intézmény mindig büszke volt a falak közül kikerült professzorokra és akadémikusokra, nem kevésbé a szépirodalommal vagy publicisztikával nevet szerzőkre. Mondanom sem kell, hogy a kollegialitás nem engedte az „egyszerű” középiskolai tanártársak bármiféle hátrébb sorolását. Az új Kollégiumban lassan bontakozott ki hasonlóan összetartó figyelem a végzettek között. Az okok közül megemlíthető, hogy az új Kollégium sosem vált azzá az önálló elit értelmiségképzővé, mint a régi volt. A régi és az új kapcsolata értelmezésének máig nincs konszenzusa. Ennek minimuma talán mégis annyi, hogy az újat és a régít az épület, a könyvtár, a hely szelleme kapcsolja össze. Az újnak is van profilja, de nem olyan markáns, mint a régié volt. Megszilárdulását a felsőoktatás tömegessé válása többoldalúan akadályozza. De van külön története és külön hagyománya. Amikor ezeket a sorokat írom, az új Kollégium éppen annyi évet számlál, mint amennyit a régi megért (55–55 évet).

Erre a visszaemlékezésre készülve nekiálltam, hogy a régi mintát követve, az új Kollégium végzettjeiből jeles listákat állítsak össze. De bármelyik szempontot választottam, akár a legmagasabb tudományos rangot elérőket, az akadémikusokat, akár az egyetemi tanárokat vagy csupán a kortársakat, akikkel egy fedél alatt laktam valamennyi ideig, és nem csak egyetemieket, hanem más pályák neveseit is, mindannyiszor oda jutottam, el kell tekinteni a szemléltől. Nemcsak mert a sor nagyon rövidre vagy hosszúra nyúlna, hanem mert minduntalan és bántóan csonka maradna, a csonkaságot pedig lehetetlen tárgyilagosan indokolni.

„Személytelenül” azonban kevés értelme van emlékezni. Ha már mégis válogatnom kell, akkor a kellemetlen alakokra, a rossz jellemekre, az ellenszenves lakótársakra, a kényelmetlen helyzetekre emlékezést szükséges ritkítanom, hiszen a jó érzésről szeretnék írni. Igaz, így megsértem a régi, nevezetes kritikus szellemet. A visszaemlékezésekben, regényekben, memoárokbán, interjúkban vagy naplókban igazán nem kímélik egymást a kollégisták. Természetesen nem akarok én sem kritikátlan lenni, nem angyalszálláson laktunk. Nagy baj lett volna, ha egyetemista korunkban nincs kritikus véleményünk a világról és egymásról. A társas érintkezéssel együtt járnak az ellen- és rokonszenvek, a hétköznapi életben kikerülhetetlenek a személyi súrlódások vagy összeütközések.

Több dossziét megtöltő iratot őrzök ezekből az évekből. Sajnos naplót nem vezettem, e nélkül reménytelen a sok emléket kronologikus rendbe rakni, úgyhogy a krónikaírás lehetőségét is el kell vetnem. Amúgy a Kollégiumban töltött évek időtlenül összefolynak az emlékezetemben. Marad iránytűnek a „jó érzés”, amelyet időnként a körülmények viszontagságai, mint mágneses viharok, megzavartak.

Az első találkozások

Nem tudom fölidézni, mikor hallottam először az Eötvös Kollegiumról. Pedig a réginek két tagja is tanárom volt a gyulai gimnáziumban. Maróthy (eredetileg Jockel) József (1900–1960) Aranyosmarótról (innen a névváltoztatás), Bars vármegye székhelyéről került menekültként a Collegiumba, majd diplomázás után egész életében Gyulán tanított. Ballagásunk napján halt meg. Banner József (1926–1973) Békés megyei gyökerű volt, 1944-ben lett collegista, és pályáját Gyulán kezdte. Mindkettő latintanárom volt, Maróthy orosz is. Ám azon kívül, hogy a nagyhírű intézetben végeztek, egyikük sem beszélt diákéveiről. Ha akkoriban már ismerem az Eötvös Collegium történetét, Maróthyt kérdezhettem volna az első világháború utáni problémás évekről és Bartoniek Gézáról is. Banner a második világháború utáni szétzilálásról mesélhetett volna, hiszen az 1960-as évek derekától már viszonylag sokat tudtam az utolsó évekről. Kapcsolatunk

azonban döccenőkkel alakult, ő pedig néhány év múlva hirtelen meghalt, a tervezett beszélgetés elmaradt.

Így aztán, amikor 1960. június 30-án kora este először léptem át az Eötvös Kollégium küszöbét, alig tudtam valamit a történetéről és még annyit sem korabeli életéről. A következő két napon fölvételiztem történelem–néprajz szakra, az egyetemről ez alkalommal lehetett szállást kérni (éjszakánként 5,50 Ft-ért), engem ide osztottak be. Este derült ki, hogy a kiürített szobában alszik a vakáció néhány napjára visszamaradó Németh József (Jocó) történelem szakos hallgató, későbbi szenior is (az utóbbi évtizedekben a Műegyetemen a tudománytörténet tanára). Közvetlen kedvességgel kikérdezett, és tapintatosan megerősítette helyzetérzékelésemet, hogy aligha van esélyem a másnapi felvételin, de biztatott is, ne adjam föl a reményt. Valóban, még két évet kellett várni, a Kollégiumba jutáshoz pedig hármat. Hiába volt a jeles tanulmányi eredmény, a kitűnő érettségi és a kiválóan sikerült felvételi vizsga, a gimnázium mint „vallásos világnézetű” nem javasolt továbbtanulásra. (Édesapám református lelkész volt.)

Két keserves esztendő következett. A felvételi vizsgabizottság KISZ-es tagja azt „tanácsolta”, üzemi munkát vállaljak, hogy megismerjem a „dolgozó nép” életét. Elindultam szerencsét próbálni. Nem volt könnyű szakképzetlenül munkát találni, amikor a tévesztés elől menekülő parasztok tízezrei tódultak az iparba. Négy munkahely után végre az utolsó másfél évben a fővárosi Kábel- és Műanyaggyárban betanított segédmunkásként dolgoztam. Ezekben az időkben nemegyszer tapasztaltam a polgári szolidaritást. Szüleim és rokonaim barátai és ismerősei, olykor ismeretlenek is, átérzve helyzetemet, segítettek a munka- és lakáskeresésben, a katonaság kijátszásában, a fővárosi életbe illeszkedésben, számos ügyben. Nehezen viseltem, hogy a szerelmem más városban tanult és ritkán találkozhattunk. Némelykor nagyon kilátástalannak láttam a helyzetemet, pedig tanácsért mindig volt kihez fordulni, és jóakaróim még arról is gondoskodtak, hogy barátságot köthessek korombeli budapesti fiúkkal.

Az elveszett esztendőket senki sem adhatja vissza, de volt pozitív hozadékuk is. Gyöngé keresetemből sikerült takarékoskodni. Valamennyire fölruházkodtam. Egyetlen igazi kedvtelésemmek, a fényképezésnek hódolva, jó minőségű gépet vettem. Komolyan belefogtam könyvtáram gyarapításába. A régi középrétegek elszegényedésének és az 56-ban elmenekülteknek „köszönhetően”, hihetetlen gazdag kínálattal vártak az antikváriumok. Csak győztem volna pénzzel. Közben nagyon sokat olvastam. Végül, de nem utolsósorban a munkahelyeken seregnyi érdekes és tanulságos embert és emberi sorsot ismertem meg. Állítom, hogy mindazok, akik egy-két év kihagyással kerültek be az egyetemre, önállóságban, tájékozottságban, vállalkozó kedvben hosszabb ideig előnyt élvezve, különböztek az érettségi után azonnal fölvettektől.

A Róbert Károly körúti laktanya

Nagy dolog volt, hogy 1962-ben diákotthoni férőhelyet kaptam, mégpedig a Róbert Károly körúti Monarchia korabeli laktanyaépületben (49. szám), amelyet elkerítve más katonai épületektől az ELTE bérelt. A Bölcsészkart két átszállással viszonylag gyorsan el lehetett érni. A szállás díját alacsonyra szabták, a kezdetleges körülményeknek megfelelően. Két nagy hálóteremben hatvanan laktunk, a miénkben huszonnégyen, a szomszédos helyiségben harminchatan, néhány kivétellel mind elsőéves bölcsészek. A szimpla üveges ablakok rosszul csukódtak, a fűtés gyenge volt, a mosdókban csak hideg víz folyt bádogvályukba. Az utóbbin némileg enyhített, hogy ingyen belépő járt a Gellért fürdőbe a nyitás és a zárás órájában érvényesen.

A várva várt egyetemi felvétel és a diákszállás fölötti öröm bennem elnyomta az életformaváltás nehézségeit, amúgy a Budapesthez akklimatizálódás szenvedésein részint már túl voltam. A laktanyánál kényelmetlenebb lakásaim voltak munkaszállásokon és albérletekben. Aztán reggelente csak ki kellett nézni az ablakon, láthattuk a keményen tornáztatott katonaságot, és mérlegelhettük, hol jobb. Naponta csak a legkésőbbi éjjeli órákban volt csend és sötét, különben beszélgetés és villany mellett kellett aludni. A sokfelől sokféle szakos, habitusú és viselkedésű fiú közül korábban csak néhányan ismerték egymást. Ki nyíltan, barátkozóan fordult a többihez, ki – mint én is – „történelmi tapasztalatból” óvatosan figyelte, mi a másik véleménye a világról, mi érdeklí közelebről. Lassan derült ki számomra, hogy nem vagyok egyedül politikai meggyőződéssel és világnézetemmel. 2009 tavaszán a pesti Kaltenberg sörözőben találkoztak a két hálóterem egykori lakói, a hajdani legénységnek bő fele. Nem gondoltam, hogy ennyi emberben milyen mély nyomot hagyott az az egy esztendő. Az első év végén azonban egyáltalán nem sajnáltuk ott hagyni. Tavasszal Eötvös-kollégisták jöttek toborozni. A feltételek birtokában jelentkeztem, föl is vettek a Ménesi út 11.-be.

„Magyar kisebbség”-ben Budán

Gereben Ferencsel (ma a Pázmány Péter Katolikus Egyetem szociológus docense) és Szabó Tiborral (nyugdíjas tanár, a győri főiskola volt oktatója) összebarátkozván, szerettük volna, de nem sikerült az Eötvös Kollégiumban 1963 őszén ugyanazon szobába kerülni. Én a harmadik emeleten a balszárny utcai szegletében kaptam helyet. Ide alig jutott meleg a központi fűtésből, ráadásul fölöttünk padlás, két oldalon szabad fal volt. Sokat fáztunk. A belső szobát, ahol az ágyam állt, egy másikon át lehetett megközelíteni. Itt megmaradt a régi lakosztályos

beosztás, de nyolcan zsúfolódtunk össze a két kis, alacsony helyiségben. Egy-egy fél szekrény és egy szék jutott, külön íróasztalunk nem volt. Ám akkor még ez is kiváltságnak számított, mert az általános kollégisták hatan-nyolcan egyetlen szobában szorongtak.

Különös társaságba kerültem, amelyben én voltam a magyar kisebbség. A korelnök, Le Van Lok észak-vietnami diákról csak sokára derült ki, hogy 1929-es születésű. Mint hadi vagy mozgalmi titkot (?) nem volt hajlandó elárulni. Vezetőféléjük, pártbizalmijuk lehetett a Magyarországon tanuló vietnamiaknak, mert sokan jártak hozzá beszélgetni. Olykor főztek is, és a számunkra szokatlan erős keleti fűszereik kellemetlen szagot árasztottak. Heves Amerika-ellenességük érthető volt, mert nem sokkal korábban kezdődött Észak-Vietnam rendszeres amerikai bombázása. A Kennedy-gyilkosság után tomboltak az örömtől. Semmilyen bombázást nem helyeseltem, Amerika-barát sosem voltam, de az ő ellenségességük sem vonzott. Ezt a „differenciált” hozzáállást azonban ők nem értették.

Az emeletes ágyon alattam alvó Mihaiescu Gyurit (Gheorghe) látásból ismertem Gyuláról, ahol velem azonos évben érettségizett a román gimnáziumban. Regáti családból származott. Apja részt vett az 1933-as grivitei vasutasstrájkban, majd a Máramarosi-havasokban rejtőzött el. A háború alatt költözött a család Gyula mellé, Elekre, és a visszaálló határ után Magyarországon maradtak, ugyanis amikor az öreg Mihaiescu mint régi kommunista jelentkezett a pártjába, kizárták áruulóként. Gyuri átlagos román nacionalista volt, én meg az előző évben jártam először Romániában nemcsak Erdélyben, hanem Bukarestben és Konstancán is, tele voltam negatív élményekkel. Párszor próbáltam vele vitatkozni, de mindannyiszor úgy lépett föl velem szemben, mint a hivatalos igazság ellentmondást nem tűrő, sőt engem megbélyegző képviselője, így abbahagytam a témát. Itt tartott akkor a magyar kisebbségek ügye, még ilyen „nyilvánosságban” sem lehetett szóvá tenni.

A negyedik szobatárs Szkevisz Teodor (ma a magyarországi görögök szövetségének elnöke) görög fiú volt, megnyerő arccal és kellemes megjelenéssel. A görög kommunista partizánok leverése után családja Romániában kapott menedéket, onnan jöttek Magyarországra. Román szakos lett, mint Mihaiescu, és jól beszélt a magyart is. Politikai vitákba nem szólt bele.

Eleinte romantikus nézőpontból fogtam föl a helyzetemet. Mint kalandos előéletűnek ilyen társasághoz addig nem volt szerencsém. De hamar rájöttem, jobb lesz elhagyni, mert semmi közünk nincs egymáshoz, lassan csak aludni jártam ebbe a szobába. Félévkor összebeszélünk Gereben Ferivel és Szabó Tibivel, és sikerült hármunknak elfoglalni a homlokzati oldalon középütt a II. emelet 17-es szobát.

Óriási minőségi változás volt a délre, Lágymányosra, a Csepel-szigetre és messze az Alföldre néző világos, meleg és tágas helyiség, mindenkinek jutott saját

szekrény meg íróasztal is. Annak köszönhetjük, hogy az ELTE új kollégiumi férőhelyekhez jutott, a Ménesi úti épületben megszűnt a zsúfoltság, csak a szakkollégisták maradtak ott.

A szobánk

A szobatársakkal való hosszabb idejű együttlakás följosít arra, hogy „a” szobánkról beszéljek, emlékezéseim legbelső terepéről, amely elsősorban a szobatársakat jelentette, csak másodsorban a helyiséget. Kapcsolatunk túlmutatott az általános kollégista összetartozás érzésén. Ha el is múlt a szorosabb barátság, vagy más-más tartalmat nyert, bizonyos vagyok benne, hogy az együttlakás mind a négyünknek máig alapélménye maradt.

Gereben Ferencsel, aki ma is közeli, egyben a legrégebbi barátom, az öt egyetemi év alatt csupán egyetlen fél évig nem voltunk szobatársak. Már a Róbert Károly körúton együtt laktunk. Nem emlékszem, miként ismerkedtünk meg közelebről, de miután ez megtörtént, föltétlenül Ferit éreztem magamhoz legközelebb. Ő ismertetett meg Szabó Tiborral a szomszédos laktanyateremből.

Harmadév elején, 1964 szeptemberében az előző évinél több hallgatót vettek föl, ezért kaptunk új szobatársat, Varga Lajost (V. L. Márton, ma nyugdíjas újságíró, a Népszabadság volt rovatvezetője). Ez a négyes három teljes évet lakott együtt, két évig még a II. emelet 17-es, utoljára pedig a II. emeleti balszárnyon középütt, egy nyugatra néző szobában. Az új társ lényegesen nem módosította a szoba életét. Kissé szűkült a tér, de azért jól elfértünk. Nem voltunk hasonló természetűek, mégis általában tudtunk alkalmazkodni egymáshoz, az együttlakás kölcsönösen formálta, árnyalta a világról alkotott véleményünket. A bennünket körülvevő bizalomhiányos világban a gyakori bensőséges beszélgetéseknek ez volt az alapja. A súrlódások, összekapások természetesen nem kerültek el bennünket. A magam nevében azt mondhatom, hogy egyikükről sem őrzök rossz emléket, értvén ezen, hogy tartós és súlyos veszekedésre nem emlékszem saját viszonylatomban. (Hárman 1942-ben születünk, egyikünk 1943-ban.) Nem kerültünk egyetemre az érettségit követő őszön. Évfolyamtársak voltunk magyar szakon, rajtam kívül a többiek a könyvtár szakot végezték. Gereben Feri Szombathelyről, Szabó Tibi a dunántúli Ács községből, Varga Lajos Debrecenből érkezett.

Mindennapi élet a Kollégiumban

Távolabbról nézve a Kollégium és benne a szobánk hétköznapi élete nyugodt mederben folydogált. Bennünk – ahogyan mondani szokás – az ifjúkor minden jellemzője forrongott, dolgozott: a tudni akarás, újabb élmények, érdekességek

iránti vágy, barátság és szerelem, jót enni és inni, időnként kissé kirúgni a hámból. Nem maradtak el a kisebb-nagyobb „csínyek” és – bevallom – az elítélendő kihágások sem.

Este 11-kor bezárták a nagykaput. A bejutás csengetéssel és egy forint kapupénz leszurkolásával történt. Éjfél után erre a célra rendszeresített füzetbe kellett beírni magunkat. A telefonkapcsolat elégtelensége megfelelt a korabeli hazai viszonyoknak. A délutáni-esti hangulathoz hozzátartozott, hogy hívási időben zengett az épület a hangszórókon át az ügyeletes portás hangjától, amelyet a legtávolabbi szobában az ajtó mögött is lehetett hallani: „XY, telefon!” Az illető aztán rohant le az emeletről a bejáratnál lévő fiülkéhez. A portás különben átvette az üzeneteket, és kis cetlikre írva, a hirdetőtáblára tűzte. „Magdi mama”, a kedves, helyes harmincas portás, róla lesz még szó, általam megőrzött céduláján például ez áll: „Kósa Lacikának üzeni a felesége, hogy 5-ösre vizsgázott. XII. 14.”

A kor szűk keretei nem kényeztettek el bennünket, de egyetemi hallgatónak lenni jó volt, bár sejtettük, hogy lehetne még jobb. Ezen mégsem törtük sokat a fejünket. Nem emlékszem akkoriban „disszidáló” kollégistára. Mindez korántsem jelentett általános elégedettséget, a fennálló renddel a mindennapos együttélés módja már korábban kialakult. A nemrég súlyos válságon átesett diktatúra éberen őrködött, másfelől a nemzeti tragédia emlékei föl-fölbukkantak, bár a rágalmazás mellé fokozatosan fölzárkózott a felejtetés is.

Szigorú, előre meghatározott órarendünk volt, csoportokba osztva tanultunk, szombaton is voltak órák. Az Eötvös Kollégiumnak máig óriási előnye az egyetem közelsége. Három perc rohanás lefelé a Ménesi úton a Bertalan Lajos utcáig. Ha azonnal jött (tényleg gyakran járt), a 47-es vagy a 49-es villamossal a Fővám térig (akkor Dimitrov térig) két megálló négy-öt perc. Onnan öt perc gyors gyaloglás a néptelen, üzletelen, kopár Váci utcán. S így szerencsés körülmények között egy negyedóra alatt be lehetett érni a mai piarista épületbe. 1964 végén adták át az Erzsébet hidat. A villamosok akkor még végigmentek rajta. Örültünk neki, de csak a gyaloglás idejét rövidítette meg, a bejárását nem.

A menzajegyeket bélyegív formában, nagy táblákban, perforáltan kaptuk. 1962-ben tért át az ELTE-menza az asztalnál kiszolgálásról az önkiszolgálásra. A bölcsészkar híd felőli, ablaktalan alagsorában rendezték be a diákétkeztetést. A zezugos pince kiképzése miatt egy ideig eszményi terepe volt a visszaéléseknek. Nevezzük nevén, az étellopásnak. Akinek nem volt jegye, vagy két adagra éhezett, csak oda-szólt a sor elején álló ismerősének, hogy „szervájon” neki egy kaját, ha a porciózó asszonyosság egy pillanatra nem nézett oda, kézről kézre adva máris elindult egy tányér a sor vége felé. Máskor az utolsó ételosztó nyílásnál, a jegy leadásánál csaltak, a figyelmetlen konyhás nem vette észre, hogy érvénytelen cetlit dobtak a tálba. Elhasználatlan aszapi reggeli jegyből és régi ebédjegyből ügyes tépéssel és ujjak

közötti simítással megtévesztésig hasonló, „érvényes” ebédjegyet lehetett „alkotni”. Persze, amikor túl sok lett az ingyen kosztos, a menzaszemélyzet éberren kezdett ellenőrizni, és vége lett a terület-terület asztalkámnak.

Talán harmadik évig adtak reggelit, általában három deci tejeskávét, tejet vagy teát egy zsömlével, szelet kenyérrel. Megszüntetése ésszerű döntés volt, mert a kedvezményes jegyet alig vettük igénybe. Legfeljebb, ha 8-kor vagy fél 9-kor kezdődött az óra. 10-es órakezdéshez egy rendes kollégista 9-kor mászott ki az ágyból, a menzán akkor ért véget a reggelizés. A meleg vacsora szintén megérte volna, hogy rendszeresen fogyasszuk, de ha az ember hazament a Ménesi útra, nehezen szánta rá magát, hogy ismét átvillamosozzon Pestre. Nem szólva a földrajzilag távolabbi programokról. Minthogy a bölcsészkar menzán túl sok vacsora maradt meg, a vállalat a Villányi úti menzára átcsoportosítással próbált segíteni. Az egykori és mai Szent Margit Gimnáziumot akkor a Kaffka Margit Gimnázium és a Gödöllői Agráregyetem Gépészmérnöki Kara foglalta el. Ha a Bölcsészkarra szóló – de csak egész havi! – menzajegyet lepecsételtettük, a vacsorát vizsgaidőszakban a Villányi úton lehetett elkölteni. Ezzel azonban csak azon kevesek jártak jól, akik vacsoraidőben mindig a Ménesi úton tartózkodtak. Az irodában eleinte egy vaskos hetest nyomtak a jegyekre. Mi sem volt könnyebb, mint radírgumiból kifaragni az eredetivel azonos alakú hetest és beszerezni egy bélyegzőpárnát. Ha a diákra a Pesti Barnabás utcában esteledett, elővette a lepecsétetlen jegyet, ha a Kollégiumban, lepecsételte az aznapit maga. Ez a „módszer” is a telhetetlenségén bukott meg. Hamarosan több hetes bélyegző működött, és akadt olyan este, hogy a Villányi úton fél hattól hatig elfogyott az aznapi mennyiség (az agrárosok is ott vacsoráztak). Sokára jöttek rá a család nyitjára, attól fogva a vállalat céges bélyegzőjével pecsételték le a jegyeket.

A menzakoszt „tradicionális” volt, még éppen ehető. Sosem értettem, hogy a diákjóléti kedvezményként kapott jegyeket némelyek miért adták el. Talán készpénzhez akartak jutni. Ők esténként többnyire főzőcskéztek a Kollégium alagsori konyhájában, magányosan vagy szívük hölgyével. Szobánkban Szabó Tibi főzött gyakran magának. Ha meleget nem ettem, én egyszerű hideg vacsorával pótoltam. Édesanyámmal rendszeresen bonyolódott a csomagfogalom. Igaz, én csak a szennyes ruhát küldtem, mert legfeljebb gyorsan száradó nejloninget és zoknit tudtam kimosni a Kollégiumban, ő a tiszta váltást pakolta be egy-egy üveg lekvár vagy zsír, kis darab szalonna, sütemény, almák társaságában. Süteménnyel természetesen megkínáltuk egymást a szobában, de amúgy nem ösközösség módjára viszonyultunk egymás ennilójához. Családi háttérünk kivétel nélkül a tisztas szegénység volt. Szüleink egyáltalán nem vagy csekély mértékben tudtak anyagilag támogatni.

A dohányzás jómagam kivételével ugyancsak nem ment másképp. Én sosem cigarettáztam, de szobatársaim meglehetősen sűrűn rágyújtottak. Tanulás, olvasás,

főleg vita közben állt a füst a szobában. Olykor potyáztam, kértem tőlük, ha már szívom, akkor ne passzív dohányosként szívjam, de soha nem vásároltam.

Az 1964–65-ös tél meglehetősen kemény és hosszú volt, talán azóta sem értünk hasonlót. A Duna úgy beállt, hogy a hír szerint az egyik kollégista fogadásból átment rajta, vagy csak bemerészkedett a közepéig. A Gellért-hegyet nagy hó borította. A januári vizsgaidőszakban többször is sétáltak a szoba lakói éjfél után a hegyen föl egészen a Citadelláig. Kiszellőztettük a fejünket. Fehéren világított az éjszaka, a hó elnyelte a nagyvárosi zajt, és mindehhez az ember egyetemista volt, tanulmányai közepén, és fiatal, aki kevéssé érzékeli a gondokat. Az ilyen élményeket nem lehet elfelejteni. A Somlói úton megtoltunk egy elakadt Trabantot. Gazdája a közelben lakott, és azt mondta, várjuk meg, hálából hoz nekünk egy tábla Boci csokit. Nem kértük. A kollégista urak nem Boci csokiért segítenek.

A házirend tiltotta a nem kollégisták éjszakázását az épületben. Ennek ellenére különböző trükkök segítségével ez gyakran megtörtént. Mi többnyire végzett diáktársaknak adtunk szállást, ha valamelyikünk kimaradt. Csaknem tucatnyi írásos köszönet az ajtó belső oldalára rajszögezve hirdette vendégszeretetünket: „Kisded albérleti szobám 0 C fokos rekordjához képest a paradicsomban (talán nagy P?) éreztem magam. Annyiból is, hogy Ádám-kosztümben aludtam a szokatlan hőség miatt. De nem mentem vele semmire, mert újabban megint fiúsították a juhhodályt, így mindössze hajnalig dumáltunk egy jót. 67. II. 24. Révész László” (aki később tévés operatőr és rendező lett). Az újságírónak Kecskemétre szegődött társunk előző köszönete alá írta: „Másodszorra is csak ezt tudom mondani, annál is inkább, mert Szabót és Gerebent ismét nélkülözni voltam kénytelen. (De legalább velük kapcsolatban maradhatnak illúzióim.) Szabó János 1967. I. 31.” Ugyanő később így dedikálta a „Petőfi Népe”, Bács-Kiskun megyei napilapban megjelent „riport”-ját Juliette Grecóval, a népszerű sanzonénekesnővel („Két perc fekete napfény”): „A nagyhírű Eötvös-kollégium legnagyobb hírű szobájának, Szabó–Gereben–Varga–Kósának egy zsurnalisztává tévelyedett egykori Eötvös-kollégistától.” (A riportból annyi volt igaz, hogy a színpalak mögött bóklászó fiú véletlenül beleütközött a művész-nőbe, aki tőle tudakolta, merre van a mellékhelyiség.)

Meglehet, az ilyen apróságok a kívülállónak semmit nem mondanak. Számunkra viszont jellemző mozaikok a visszaemlékezéssel sem könnyen magyarázható kollégiumi hangulatból. De akinek kényes az ízlése, olvassa el a következő gyöngyszemet:

„Bár nyikorogva nyekergett ágyatok és a fejemnél
 annyi üres flaskó zörrent össze vadul
 (szót sem ejtek a fogcsikorgatván szunnyadozókról) –
 szebb volt itt ez az éj; szebb csak a virradata!”

A „Kilencek” költőcsoport korán elhunyt tagja, Rózsa Endre ajándékozott meg vele bennünket. Az emeletes ágyhoz, amelyen aludt, szekrény támaszkodott üres sörös-boros palackokkal zsúfoltan a tetején.

Irodalomszakosság és kultúraszzeretet

Szobánk lakóit összekötötte az irodalom szeretete. Én sem voltam kivétel, aki valójában kényszerűségből végeztem a magyar szakot, a kari vezetés nem járult hozzá a lecseréléséhez. Az irodalmi műveltséget nagyon sokra tartottam, tartom ma is. Eltérő olvasottsággal rendelkezünk, mindenkinek tetemes hiányai voltak. A szak kötelező olvasmányai bőven nyújtottak lehetőséget a pótlásra. Világirodalmi kollokviumokhoz 40–50 ezer oldaladtak föl, ezt jó olvasottsággal sem lehetett teljesíteni. Nagy szolgálatot tettek a régi és új tartalmi kivonatok, az utóbbiak közül a kollégisták kezén is forgó „Száz híres regény”. Egy teljes fél-évet hallgattunk szovjet irodalmat (már aki hallgatott), ehhez tucatnyi szocreál regényt kellett volna ismerni. December elején döbentünk rá, hogy a *Csendes Don* kivételével egyiket sem olvastuk. A szobában elosztottuk egymás között a címeiket, azután esténként ki-ki elmondta a tartalmat. Én kettőre emlékszem: Fagyajev *Tizenkilencen* és Gladkov *A cement* című kötetére. Kétségtelen, hogy rémes sematizmusa mellett a kommunista romantikának is volt sajátos atmoszférája, amelyet nem ártott megismerni, de meglennék nélküle.

Közben figyeltük a kortárs szépirodalmat, kik és hogyan szólalnak meg a forradalom okozta megrázkódtatás és elnémulás után. Kollégiumi éveink alatt jelentkezett Illyés Gyula a *Dőlt vitorlával* (1965), Juhász Ferenc a *Virágzó világfával* (1965), Pilinszky a *Rekviemmel* (1964), Nagy László *Az arccal a tengernekkel* (1966). Ezek a megjelenések eseményszámba mentek. Nekem sosem volt érzékem a műelemzéshez, egyetemi szemináriumokon sem igen mertem az értőkkel vitázni. De ha a szobánkban esztétikai értékekről folyt a szó, időnként magam is bekapcsolódtam az elméleti-bölcseleti eszmecserékbe. A később divatossá vált irodalomtudományi irányoknak legfeljebb hírük és hazai kezdeményeik jutottak el hozzánk. Ugyanakkor próbáltunk rejtett állásfoglalást találni a művekben a fennálló politikai és társadalmi rendszerrel szemben, avagy megsejteni, hol utalnak 1956-ra. De szobánkban is szó esett Illyés pályájának kérdéses mozzanatairól. Vajon Juhász eléri-e ismét és meghaladja-e ifjúí jelentkezésének poétikai színvonalát? Nagy László hosszú versei szimbolikájának mi a megfejtése? Pilinszky miért ír keveset?

Ha azonban arra gondolok vissza, hogy az akkor élő „nagyok” után következők némelyik munkája milyen izgalmat váltott ki belőlünk, akkor elszégyellem magam naivitásom miatt. Azt hiszem, jobb, ha kézbe sem veszem újra ezeket a köteteket. A viszonylagosság azonban fontos tényező. A nagyvilágról részleges

értesüléseink voltak, meglehetősen elzárva éltünk. Gondoltuk, de nem tapasztaltuk, hogy vannak kedvezőbb életkörülmények a mieinknél, ellenben nem tudtunk a rendszer számos gázságáról sem. Persze, hogy a jelen bírálatát lestük például Fejes Endre *Rozsdatemetőjében* (1963), mert egy munkáscsaládról negatív tollvonásokkal írt, vagy Csák Gyula *Mélytengeri áramlás* című (1963) szociográfiaféféjében, mert a „szocialista falu”-nak is kiderültek árnyoldalai. Pedig ezek az írások az alapjában véve a jó és humánus rendszerben való téves hit alapján álltak. Sánta Ferenc *Húsz óráját* (1964) is idesorolom. Különben Sántával, az Irodalomtörténeti Intézet és a Kollégium könyvtárának olvasószolgálatában dolgozó könyvtárossal naponta találkozhattak a kollégisták. Ám sosem láttam diákokkal beszélgetni. Akik egyáltalán tudták, ki ő, talán nem merték megszólítani, vagy nagyon tartózkodó magatartása nem vonzott. Magam is így voltam vele. Ma már elmondható, hogy Sánta akkoriban írta és adta ki legtöbb könyvét. Nemsokára bekövetkező – haláláig tartó – visszavonulását és hallgatását talán azzal lehet magyarázni, hogy a realitásnak mondott prózát, amelyet művelt, nem lehetett tovább folytatni.

Czine Mihálynak köszönhetően, az ő kollégiumi irodalmi szemináriumain közvetlenül találkozhattunk még néhány jeles alkotóval. Legemlékezetesebb Pilinszky János látogatása volt, majd Juhász Ferencé. Dedikációikat ma is őrzöm. Váci Mihály órájára nem mentem el. Akkoriban szokás volt „utcáról” meglátogatni neves művészeket, azaz akár közvetítő nélküli bejelentkezés után is fogadtak, igaz, nem mindenki. Így ment el a szoba a Körtér közelében lakó Féja Gézához, egykori (abszolált, de nem diplomázott) Eötvös collegistához. Szórakoztatóan mesélt vagy pletykált József Attiláról, Illyésről, Németh Lászlóról, Szabó Pálról, Veres Péterről és más pályatársairól. Műterem-látogatáson jártunk a festő Bálint Endrénél. Eseményszámba ment az is, hogy a Kossuth Klubban valahogy befértünk Németh László, majd Tamási Áron szerzői estjére. Az utóbbi hamarosan meghalt.

Egy darab ideig két szobatársam reménykedett abban, hogy a kortárs irodalmat sikeresen gyarapítja, Gereben Feri és Varga Lajos verseket írtak, és ezekből több nyomdafestéket látott. A késő esti órákban sűrű cigarettafüstben gyakran elemezték, bírálták egymás költeményeit. Az olykor szenvedélyes vitákba Szabó Tibi is bekapcsolódott. Én rendszerint hallgattam. Nem mintha nem örültem volna, ha később dicsekedhetek, hogy jeles költőkkel laktam együtt, de a kétségeim nem ezt súgták. Ha irodalmár szobatársaim verseire megjegyzéseket tettem, bőven visszaadták, obskúrus néprajzi témákat az orrom alá dörgölve. Az utolsó félévben a következő felirat volt a falra tűzve: „Elismerjük: Nagy szerencse, hogy Kósa László nem fejtette ki egyszer sem részletesen léleknyomorító szakdolgozatát, melynek témája a krumpli (*solanum tuberosum*), mint olyan. Bpest, 1967. febr. 13. Varga Lajos, Gereben Ferenc, a szerencsések. Sajnos Gereben és Varga kifejtették a magukét. ÖMAF: Kósa László.”

A fiúk később fölthagytak verseik publikálásával. Lajos az irodalomkritikát művelte, Feri tanulmányokat írt. Pilinszky *Négysorosáról* készült elemzésére máig hivatkoznak. Verset vagy prózát mások is írtak, ahogyan az természetes egy bölcsész kollégiumban. Közülük a „Kilencek” néven jelentkező fiatal költői csoportnak csaknem minden tagja kollégista volt, vagy hosszabb-rövidebb ideig laktak az épületben. Kovács István, aki költő, polonista, történész és diplomata egy személyben, nem is tudom, melyik területét soroljam elébb, ma is jó barátom. Az imént idéztem Rózsa Bandit. Az idén elhunyt Utassy József (Dzso) híres költeménye, a bujtogatónak joggal nevezhető *Zúg március* is a Kollégiumban hangzott el először. Közös kötetük, az *Elérhetetlen föld* hivatalos ellenszélben hosszú keserves küzdelem után jelenhetett meg.

A korszak hivatalos ateizmusával szemben a nagyvárosban rendszeres vallásgyakorlásra több lehetőség kínálkozott, mint vidéken. Már a Róbert Károly körúton kiderült talán 15 fiúról is, hogy vasárnap délelőtt templomba jár. Szobánk három tagja ugyancsak gyakorolta vallását. Én a főleg egyetemistákból álló, legális református bibliakört is látogattam, ahová katolikus barátaimat elhívtam eszmecserére. Például Gereben Ferit, aki azután az Egyetemi templomban tartott tartalmas adventi és tavaszi konferencia-előadásokra hívott. Bibliakörünket 1964 tavaszán az állambiztonság megpróbálta bomlasztani. Némileg sikerült nekik, de túléltük. Néhány éve találtam meg a nyomozati anyagot az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában. 2010 őszén jelent meg a róla írt tanulmányom.

Vajon aki élete első 18 évét vidéken éli, majd a fővárosban öregszik meg, mikor tarthatja (mondhatja) magát igazán budapestinek? Én egyetemi hallgató koromban rendületlenül vidékinek éreztem magam, akinek folyamatosan újdonság volt az itteni kulturális kínálat. Pedig azt össze sem lehet hasonlítani a 80-as évekével, amikor az egyetemen tanítani kezdtem, különösen nem a változások utánival. A szépirodalmat emeltem ki, de részletezhetném a kultúrafogyasztás más ágait is. Sokat jártam múzeumokba, kiállításokra, de színházba, hangversenyre, operába ritkábban. Hadd emlékezek még a hajdani Egyetemi Színpad kivételes helyzetére. A kultúrpolitika szeszélyéből vagy ravasz számító voltából ott olyan előadói esteket lehetett hallgatni és filmeket nézni, amelyek másutt nem kaptak nyilvánosságot. Hasonló szerepe volt az említett Kossuth Klubnak is.

A könyvtár és a vizsgázások

Aki csak valamelyest ismeri a Kollégium múltját, tudja, hogy a könyvtár mindig büszkesége volt. Az alapítástól komoly áldozatokat hoztak érte a fenntartó és a kollégisták egyaránt. Amikor megismertem, még alig néhány éve kezdte használni az Irodalomtudományi Intézet. Bár már akkor zsúfoltság és helyhiány

jellemezte, fölismerhetőek voltak benne a régi bútorok és a régi beosztás. Az asztaloknál nyugodtan lehetett olvasni, dolgozni, még nem nyújtotta a végleg betelt, szinte áttekinthetetlen könyvraktár képét. Eleinte alig fölfogható lehetőségnek tűnt föl, hogy este tízig bejárhattunk, kedvünkre használhattuk. Igen sok időt fordítottam a földerítésére. Az embert lázas izgalom fogta el, amint sorban emelte le a polcokról a köteteket, hogy jó tudni, mi minden hozzáférhető itt, majd ezt is elolvassa meg amant is, aztán számtalanszor levert a csüggedés, hogyan tudom én ezt a sokat mind elolvasni. Akadtak „véletlen leletek”, mint a brüsszeli Nagy Imre Intézet Bibó-válogatása vagy az *Irodalmi Újság* 1956. októberi számai a többihez kötve. Az aprónyomtatványok, füzetek egy sutfiba voltak dobozokba pakolva, ahová belépni alig lehetett. Órákat álltam a homályban egyik dobozt a másik után nyitva ki, nem állva meg, hogy szinte mindbe bele ne olvassak, míg nem éreztem, hogy a lábam fölmondja a szolgálatot. A vajszívű könyvtárosok, mint Jávori Jenő vagy Dékány Bandi bácsi megengedték, hogy a másnapi szemináriumi dolgozat sikerének érdekében reggelig magával vihessem a kollégista egy-egy folyóiratot vagy könyvet. Németh Miklós és Tomasz néni, az utolsó régi aligazgató özvegye már szigorúbbak voltak.

A könyvtár által elkényeztetett diák – legalábbis én – ezután még jobban vonzódott a könyvekhez. Folyamatos pénzsűkében nem engedhettem meg magamnak, hogy rendszeresen gyarapítsam magánkönyvtáramat, de az ellenkezőjét sem, hogy ne vásároljak. A kurrens érdekességek beszerzése és a működő néhány antikvárium időnkénti átfésülése mindig gondot okozott. Pedig 10–20 forintért is megszerezhető volt egy-egy kötet. A Bartók Béla úti kis antikváriumba már a megszokás miatt is mindig be kellett térni. Egy alkalommal egyszerre nyúltunk ugyanazért az Erdélyi Helikon kiadványért két ismeretlen fiatalemberrel. Duray Miklós és Máczsa Mihály pozsonyi egyetemisták voltak. Akkor kocsmabeli ismerkedés, kollégiumi látogatás, később hosszan tartó barátság lett belőle. Máczával ma is tartjuk a kapcsolatot.

A Kollégium hat többletóra fölvételét írta elő a szakkollégistáknak. Csak néhányat említek. Akkoriban a magyar–román kapcsolatok kutatójának készültem, ezért négy féléven át tanultam többedmagammal románul a Kollégiumban, de rá kellett jönnöm, hogy sem a forma, sem a tanár nem felel meg a célnak. Szathmári István nyelvészprofesszor nyelvtörténeti óráin szigorú követelményeket támasztott. Említettem, hogy Czine Mihály, továbbá Kiss Ferenc irodalmi szemináriumán kortárs magyar irodalommal foglalkoztunk. A kollégiumi órákat az indexben kis gumibélyegző vagy kézi bejegyzés jelölte. A kacskaringós életű és gondolkodású egykori kollégista, Antal László, elméleti nyelvész kinyitotta: – Ja, Eötvös-kollégista! – mondta, és már be is írta a jelest anélkül, hogy kérdezett volna. De ekkora kivételezésben csak nála részesültünk.

A tanulólhelyiségek általában levegőtlenek vagy füstösek voltak. Jobban esett a könyvtárban és a szobában tanulni. Ha egy csevegő hajlamú társunk beállított vizsgaidőszakban, egy idő múlva elküldtük. (Más szobákban én is beleestem ebbe a kategóriába.) Az alagsorban olykor akadt egy-egy üres zug, ahol hangosan is lehetett magolni. Voltak állva, sétálva tanulók, például Bollók Jancsi. Én általában két tárgyat tanultam párhuzamosan, egy időben távolabbit, amely nagy tömegű adat elsajátítását követelte meg, és egy közelebbi napra eső link „szövegelőt”. Egyik legnagyobb „sikerem” volt Bárczi professzornál a jeles nyelvtörténeti kollokvium, amely után Losonczy Pista félig tréfásan, félig komolyan kétségbe vonta normális voltomat.

Nem mondom, hogy a szobánkban ne támadt volna néha nézeteltérés, ha valamelyikünknek éppen nem tanulni, hanem beszélgetni támadt kedve. Ennél emlékezetesebbek az említett együtt készülés, főleg az együtt vizsgázás esetei. A pedagógiai és az ideológiai tárgyakat általános megvetés övezte. A logikátlan fölépítésű vagy éppen az erőltetett logikájú jegyzetek, az unalmasság és a hazugság, az értelmetlen szószaporítás lehettek okai, hogy nem vettük őket komolyan. Ugyanakkor kollégiumi tagságunk és tanulmányi ösztöndíjunk miatt kénytelenek voltunk ezekből is jelest szerezni.

Családi otthonban vagy albérletben nyilvánvalóan nyugodtabban lehetett volna vizsgákra készülni, mint egy kollégiumban, de az információáramlás itt sokkal sűrűbb volt. A tapasztalatoknak, az egyes vizsgáztatók szokásainak begyűjtése könnyítette a kollokviumokat. Dialmatból és törtmatból egy-egy fél-évet hallgattunk, és az utóbbiból a merev, dogmatikus Petőcz Pálnál vizsgáztunk. Ha nem akart a szerencsétlen az egész vizsgaidőszakban vizsgáztatni, kénytelen volt napi húsz-huszonkét hallgatót fogadni, ezt pedig nem bírta. Szobánk tesztileg iratkozott föl hozzá. Három napot szántunk a tanulásra. Az utolsó nap éjjél utánig fölmondtuk egymásnak az „anyagot”, majd másnap délelőtt 11-ig aludtunk. Pihenten és nyugodtan mentünk be a Pesti Barnabás utcába. Petőcz tanár elvtárs a lista vége felé járt, és már keresztbe állt a szeme. Háromperces süket duma után mindnyájan jelest kaptunk.

A tizedik félévben kéthetente kellett pedagógiaelméleti gyakorlatra járnunk, de csak aláírásért. A legnagyobb „bravúrunk” az volt, hogy Komár Pált személyesen kellett fölkeresnünk munkahelyén, az Országos Pedagógiai Intézetben (OPI), ami régen és ma megint a fasori evangélikus gimnázium épülete. Megnézte a jegyzeteit, és közölte, amit mind a négyen tudtunk, hogy egyikünk sem jelent meg egyetlen órán sem. Csak beszámolóért kaphatunk aláírást, beszéljük meg az időpontot. Nem tudom, honnan vettem a bátorságot, egy perc hallgatás után odafordultam a társaimhoz: – Fiúk, mi készültünk az anyagból, próbáljuk meg most. A fiúk vették a lapot. – Tanár úr, tessék kérdezni! A részletekre nem

emlékszem. Egymás szavába vágva daráltunk az egyetemen fölszedett zsargonban a szocialista nevelésről, a szocialista embertípusról, a személyiségfejlődésről, a humanizmusról és így tovább. Nyilván jó pedagógusként Komár is „megértette” a helyzetet, államvizsga előtt pár héttel ezeknek a hallgatóknak nem hiányzik egy beszámoló, és talán értékelte pimaszságunkat is.

Kollégista magánélet

1964 őszén megházasodtam. A VIII. kerületi anyakönyvvezetőnél csak a kollégiumi szobabeliek és még néhány diáktárs és barát jelent meg. Két nap múlva Gyulán került sor az egyházi esküvőre, több száz rokonunk és ismerősünk jelenlétében. Változatlanul kollégista maradtam, a feleségemmel naponta találkoztunk a menzán, és a hétvégeket töltöttük együtt. Ő Pesten, a szüleinél lakott. Csakis a szobabeli „elsőség” magyarázza, hogy nem lettem jobban a fiúk viccelődésének céltáblája. Annál inkább Gereben Feri, aki ugyanekkor jegyezkedett el, majd csaknem kereken egy év múlva nősült, és hozzám hasonlóan maradt a Kollégium lakója. Megkövetem, mert mintha én nem lettem volna házas, elteleelve magamról a figyelmet, mindkét alkalommal csatlakoztam a legényemberek vég nélküli, néha durvaságba forduló ugratásaihoz. De a sorsukat nem kerülheték el, 1966-ban és 1967-ben az ő fejüket is bekötötték. Éppúgy bent maradtak a Kollégiumban, mint mi, és a viccelődés-szekírozás sem maradt el.

A nősülést mindig megelőzte a legénybúcsú. Az enyémen a szobabelieken kívül még néhányan vettek részt. A költségeket szobánk közkasszája fedezte, amelyet „javulási” rohamunkban létesítettünk. Tudniillik annyit használtuk azt a bizonyos állandó kötőszót, hogy megegyeztünk, a leszokás kedvéért mindenki egy forint büntetést fizet, valahányszor kiejti. Az elgondolás egy idő után megbukott, de az első összegből Tibi kolbászos paprikás krumplit főzött, és addig ittunk, amíg a bor tartott. Én nagyon elnehezültem. A rítushoz hozzátartoztak a tréfás verses és prózai köszöntők. Ilyenkor bennem is fölbuzgott a költői vér. Igaz, csak négyütemű tizenkettesben írtam, és ma elolvasva, látom, hogy tizenkettesnek tizenkettesek, a rímek is stimmelnek, de az ütemeket hagyjuk.

Ahogy a négy szobatárs eltérő természetű-alkatú volt, éppúgy a későbbi feleségek is, jóllehet mindannyian pedagógusnak készültek, ám különböző pályákon. A négy párból számos ok miatt nem alakult összejáró kör, de nagyobb társaságokban nemegyszer találkoztunk. Csattanónak szánom, hogy ugyan a magyar demográfiai mutatókat nem lendítettük föl, összeadva hét gyermeknek és tizenegy unokának örülünk, ám túl a negyvenedik házassági évfordulón ma is mind a négy pár együtt van. A ballagásunkon már részt vett legnagyobb gyermekem, a kétéves Eszter.

Egyetemista, de nem kollégista házasságokat kötöttünk. Az utóbbin azt értem, hogy mindig akadtak párkapcsolatok és házaspárok, amelyek mindkét tagja a Kollégiumban lakott. Nagyon kényelmes volt, bár közösre igen, de külön-külön programokra kevés lehetőséget adott. Estéiket általában együtt töltötték, többnyire vacsorát főzték az alagsori konyhában. Arról szó sem lehetett, hogy házaspárok külön szobát kapjanak, de a megértő szobatársakkal meg lehetett beszélni az alkalmanként kettesben maradást. Ugyanez vonatkozott a rövidebb ideig együtt járó, alkalmi szerelmesekre is. A szobaajtó elé kitett szemétkosár jelezte, hogy ne zavarj, odabent olyasmi történik, ami másra nem tartozik. Az igazgatóság hivatalból ellene volt a kollégiumbeli szerelmi életnek, de csak retorikai szinten, mert nem tudta ellenőrizni, így hallgatólagosan tudomásul vette. A bejáró szerelmeseknek mostohább sorsuk volt, mert a látogatókról a portás naplót vezetett. Nemcsak épületszárnyanként különültek el a fiúk és a lányok szobái. Talán harmadéves lehettem, amikor a napirend megengedte este 20 óráig az ellenkező neműek folyosóira, sőt a szobáiba bejárást. Részletezés nélkül is érzékelhető, hogy a Kollégium ifjúsága nem élt kolostori életet. Hozzáteszem: amit élt, azt diszkréten tette, sokféle pletyka kerengett, de botrányokra nem emlékszem.

Nem számolom, hányadszorra utalok sóherságomra. Pedig némi költségnek a kocsmázásra is jutnia kellett, de nagyon kevésszer tellett. A kollégista élet egyik fontos eleméről így nem sokat írhatok. Neveltetésem folytán 18 éves koromig nemigen fordultam meg vendéglátóipari műintézetekben, és szeszes italt is kevésszer fogyasztottam. Utóbb föléledt érdeklődésem a bor és a sör iránt. Ha a közelben sörröztünk, a Lágymányosi utca és a Bartók Béla út sarkán lévő Borostyánba mentünk (a két háború között Ketter néven volt az elődök frekventált helye). Budai német parasztházat utánzó (lehetett eredeti is) földszintes, gesztenyefás, kerthelyiséges, barátságos vendéglő volt, elviselhető árakkal, cigányzenével, és innen részegen is könnyen haza lehetett találni. Nem sokkal távolabb a kollégisták által szintén látogatott Mészöly borozó füstös talponálló volt. Sajnos a Borostyánt hamarosan lebontották. Helyére ormótlan lakóépület, annak aljába a jellegtelen Bukarest étterem került, ma pedig bankfiók működik. A Körtér leglátogatottabb gasztronómiai intézete a közönségesen „Lordok házá”-nak becézett önkiszolgáló, talponálló bisztró volt. Ide azok a diákok jártak, akik bármi okból nem mentek be a menzára ebédelni, vagy este a 10 órás zárás előtt be akartak kapni néhány forintért egy mezedt túrós csuszát, ízetlen főzeléket vagy langyos levest. Arra a szentenciára, hogy evés közben véletlenül se fordulj el a tányérodtól, mert mire visszafordulsz, egy éhes idegen kanalaz belőle, ez a hely fokozottan rászolgált.

A bölcsészkarhoz legközelebb eső olcsó sörröző a Veres Pálné utca elején a Bajtárs volt. Szakértők szerint a Belvárosban itt lehetett legtovább (vagyis

mindmáig utoljára) utcán állva sört inni. Az egyetemmel szemben a Váci utcán az Ibolya presszót inkább budapesti kollégáink kedvelték. Szobánknak egyetlen nagyobb kocsmatúrájára emlékszem. Nem tudom, miért éppen a Szépvölgyi úton ünnepeltük kitűnő másodéves szigorlatainkat. Nagy mulatást csaptunk kollégista társaságban. Valaki irredenta nótákra is rágyújtott, mire a cigányok alig gyózték csitítani. Hajnali háromkor, záróra után gyalog mentünk haza. Lassan, kijózanodva ballagtunk a Duna-parton, bámulva az enyhe júniusi hajnalban ébredező fővárost, öt után értünk a Ménesi útra.

A kocsma és éttermek látogatásának volt még egy „rituális” tartozéka. A színes ital-vagy étlapot kutyakötelességgként meg kellett szerezni a szoba számára: elkérni, pár forintot megvenni a pincértől vagy elemelni. Gombostűvel fölerősítve a szoba legnagyobb falfelületére kerültek, amelyen Magyarország vaktérképére tájjellegű borcímkék voltak fölragasztva, fölötte nagybetűs fölirat ékeskedett: „Szép vagy, gyönyörű vagy, Magyarország”. Szobánk díszítésének másik domináns módja zománccfestéssel készült táblák falra aggatása volt. Többségük beszerzése – ironizálva sem lehet elkendőzni, nincs mentség rá – kimerítette a garázdaság fogalmát. Az alapkészlet egy megszünt gyulai kocsmból származott. „Hitel nincs”, „Padlóra köpni tilos”, „Ittas embert nem szolgálunk ki” és hasonlók, a nagyobb részt azonban a legkülönbözőbb helyekről szedtük le (utcatábla, házszám, bolgár diákotthon [Pécsről], üzleti hirdetés és egyebek). Ezért és más kihágásokért, bár nagy késéssel, megkövetek minden károsultat. A falra került két archaikus mezőgazdasági szerszám, egy cséphadáró és egy aratósarló is, amelyeket én kaptam valahol vidéken. Természetesen minden íróasztalon lehetett látni személyes tárgyakat, fényképeket, képeket. Versenyt nem rendeztünk, de tudtuk, a legjobbak között vagyunk a szellemsen, ötletesen dekorált szobák között.

A diákönkormányzat és a kollégiumi vezetés

Nekem korántsem olyan pozitív a véleményem Tóth Gábor igazgatónkra, mint a kollégisták egy csoportjának, főleg azoknak, akik évekkal utánunk laktak a Ménesi úton. Remélem, egyszer valaki pontosan, azaz a még sok tekintetben homályos politikai, személyi háttért föltárva, megírja az új Kollégium indulásának történetét, és abban ő is a helyére kerül. Nagy érdeme, hogy első igazgatóként a diákotthonná lefokozott épületben létrehozta a szakkollégiumot. Akadhettek, akik ezt nem nézték jó szemmel, ám számomra máig nem világos, kik, mikor és miért elleneztek. A fennmaradásért föltehetően áldozatokat kellett hozni, bár az a benyomásom, hogy Tóth Gábor nemegyszer eléje ment a várható problémáknak, és némelykor a megelőző manővert túlteljesítette. Köztudott, hogy 1956-

ban olyan egyértelműen szegült szembe a magyar ifjúság, kivált az egyetemi hallgatóság a kommunista rendszerrel, hogy a bukás után a párt a legfontosabb stratégiai kérdések egyikének tekintette feltétel nélküli megnyerését.

Tóth Gábornak a mi időnkben nem volt sem jó, sem visszatetsző értelemben vett tekintélye. Nem volt sem olyan műveltsége vagy intellektuális súlya, sem pedig személyes attitűdje, amellyel vonzó légkört teremthetett volna maga körül. Mint tudósra sem lehetett rá fölnézni. Egymást közt „Gábor”-nak, vagy ha viccelődünk, gonoszul magas termetére célozva, „Közép-Európa legnagyobb kollégiumi igazgatója”-nak emlegettük. Eszünkbe sem jutott Tégé úrnak hívni, ahogyan később elnevezték Bégé úr, Bartoniek Géza hajdani legendás híru alapító igazgató mintájára. A két egyéniséget össze sem lehet mérni. A régi collegisták egy része nem vette komolyan Tóth Gábort. Részint gögből, hiszen ő nem volt collegista, részint még sokakban friss volt a régi Collegium bezárása okozta seb, amelyhez Tóthnak persze semmi köze nem volt. Később ezek a feszültségek lassan oldódtak.

Tóth Gábor a tartalommal takarékoskodva, sokat és lehenyerlően tudott beszélni a kollégistákkal és a kollégistáknak. Egyszer számolták, fölszólalásában hányszor ejti ki a „probléma” szót. Majdnem ötvenig jutottak. Nem vonom kétségbe, hogy utóbb előtérbe került magatartásában a segítőkészség és a jóindulat, az a vonás, amelyet elismerően atyainak szokás mondani. Különben sosem lehetett rosszindulatú ember. Vidéki fiúk nemritkán kerültek nehéz helyzetbe, amikor jól jött a segítség, például az ő jóvoltából átmeneti férőhely a Kollégiumban.

Valószínűleg a diákbizottsági üléseken tapasztalt ellenkező állásfoglalásaim, magatartásom miatt. Tóth Gábor sem rokonszenvezett velem, de nem voltak drámai ütközéseink. Súrúlódásaink közül egyet említek. Ötödév elején behívott az irodába, és magyarázatot nem adva közölte velem, hogy a továbbiakban nem vagyok a diákbizottság tagja. Meglepett, mert sokat dolgoztam mint szervező titkár, és nem jelezte, hogy elégedetlen a munkámmal. Lehetett volna ezt a diákkormányzat sérelmeként fölfogni, de én beszélve barátaimmal, lenyeltem. Igyekeztem ugyanúgy viselkedni, mint addig, közreműködtem rendezvények szervezésében, a hosszú diákbizottsági ülések pedig egyáltalán nem hiányoztak, és akadt, aki ellenzéki szellemben beszélt helyettem.

Itt jegyzem meg, hogy a házirendünkbe belefoglalták, hogy a hallgatók választják a diákbizottságot, de a kari KISZ-bizottság hagyja jóvá. S éppen ehhez kapcsolódik egy emlékezetes esemény. 1964 őszén a házasság miatt kiköltöző titkár rendhagyó módon kooptálással váratlanul Szabó Tibit jelölte utódának, aki azonban egy félév után, mert nem érezte jól magát ebben a tisztségben, nem vállalta a hosszabbítást. Az igazgató és a szeniorok nem találtak a maguk oldalán népszerű, erős jelöltet. Néhányan összefogtunk, és kihasználva a korteskedés lehetőségét, Bollók Jánost választottuk meg. Megőriztem a szavazatszámllási ívet,

amely toronymagas győzelmét tanúsítja. Csakhogy ő el sem kezdte a munkát, mert a Kollégium vezetése lemondatta, ugyanis egyik évfolyamtársunk egy korteskedő vita után nyilvánosan szóvá tette „vallásos propagandatevékenységét”. Való igaz, hogy Jancsi szívesen folytatott világnézeti vitákat tekintélyes filozófiai olvasottságára támaszkodva, a másik fiú pedig Lukács György magyarul akkoriban kiadott vaskos könyveit bújta és jegyzetelte. Nagy morgás volt a visszhang, de nem lett az ügynek folytatása. Bollók Jánosból szakterülete kiválósága lett, a Latin Tanszék professzoraként halt meg sajnos idejekorán. Rövid ideig a Kollégiumot is igazgatta.

A váratlanul támadt úrbén sikerült Tóth Gábor hümmögése ellenére Kiss Sanyit megválasztani (M. Kiss Sándor történésről van szó), aki csaknem azt a vonalat képviselte, amelyet Szabó és Bollók. Gyakran tanácskoztunk a teendőkről a szobánkban. Utána Varga Lajos, majd Bakos István következett, akik még többet beszélgettek velünk és a hasonszőrűekkel. Bakos kiváló szervező és meggyőző tehetségével két év múlva a kari KISZ-bizottság titkára lett, sok gondot okozva a pártvezetőségnek.

Nehéz megragadni az akkori diákönkormányzat lényegét. Egyfelől Tóth Gábor önállóságra, kezdeményezésre buzdított, mert az szerinte az eszményi „szocialista kollégium” lényege, másfelől nemegyszer igyekezett leszerelni a neki nem rokonszenves vagy a szerinte nemkívánatos ötleteket, amiért tényleg felelős volt. Nem kell föltétlenül politikai-ideológiai összefüggésekre gondolni, bár figyelme nyilvánvalóan a kari vagy egyetemi párt- és KISZ-bizottságokkal volt összekötve. Említettem, két éven át szervezőtitkár voltam, akitől ötleteket vártak, de inkább azt, hogy a közös programokat szervezze, aztán leginkább, hogy ha az utóbbiakon kevesen jelentek meg, járja a szobákat, és invitálja a nagytársalgóba a hallgatókat. Emiatt nemegyszer kényelmetlenül éreztem magamat, viszont nagyon sok diáktársamat közvetlenebbül megismertem. És nemcsak hajcsárkodni jártam a szobákba, hanem esténként, ha még nem kezdtem el a komolyabb munkát, a jobb és barátságos szobákat némi beszélgetés kedvéért meglátogattam. Ezáltal valamelyest befolyásolhattam a diákbizottság- és titkárválasztást meg más személyi ügyeket.

Nevelőtanárunk, Süpek Ottó, a Francia Tanszék oktatója minden csütörtök este vagy a diákbizottság ülésén vagy a soros programon megszokott helyén ült. Ám nem tudom, hogyan látta el a feladatát, már csak azért sem, mert magát a feladatot sem ismertük, miben állt. Sosem láttam az emeleten vagy diákokkal beszélgetni. Többnyire egész este hallgatott vagy bólogatott.

Szeretném megemlíteni még egyszer „Magdi mamá”-t, a diákokkal kedvesen anyáskodó portásunkat és az ugyancsak portaszolgálatot ellátó és az ágyneműcserét bonyolító „Erzsike néni”-t csodálatosan épen megőrzött

nyugat-magyarországi dialektusáért. Velük szemben Sánta Istvánné gondnoknő éppen ellenkezőleg, talán a diák nélküli kollégiumot tartotta volna ideálisnak. Rigorózan katonás vagy inkább rendőri habitusa volt. Azt beszéltek, Tóth Gábor is tartott vonalasságától.

1956 után az első években, amíg a Kommunista Ifjúsági Szervezet (KISZ) nem vált tömegessé, jelentős eredményeket ért el. A fölnövekvő új korosztályok hátat fordítottak a forradalom eszméinek, és beálltak a karriert ígérő mozgalomba. Nem kétlem, hogy sokan elkötelezett híveivé váltak. Legfeljebb nem értem, hogy az egyik kollégiumi szenior, aki a Nyugat-nemzedék kiemelkedő tagjainak levelezéséből szakdolgozott, hogyan tudta az ujján komolyan számolgatni a világkommunizmus terjedésének esélyét: Kuba a miénk, Angola még nem teljesen, Algéria is jól halad stb. A szeniorokat Tóth Gábor mozgalmi posztokat betöltő diákokból, ideológiailag fontos tanszékek gyakornokaiból, tanársegédeiből válogatta. A Kollégiumban lakva nyugodtabban készülhettek pályájukra és a családalapításra. Többségük barátságos és kollegiális volt, segített és tanácsokat adott. Az 1963-ban beköltözők egy része, mint a mi szobánk, azonban nem osztotta a fennálló rend iránti – még oly őszinte – lelkesedést, de ilyesmiről értelmetlen lett volna vitatkoznunk. Bizonyos ellenzéki szellemet kezdtünk képviselni, amely nem nyílt rendszerellenességet, akciózást, bujtogatást jelentett, hanem az egyetemi párt- és KISZ-mozgalommal való csendes oppozíciót. Nem szabad túlértékelni, mert sem széles körű, sem erős nem volt. Azután nem sokkal később némelyik „ellenzéki” szabályos pártkarriert futott be. Legbiztosabban magamról beszélhetek. Engem az sem kísértett, ami számos hasonszőrűt megtévesztett, hogy van a rendszernek emberibb arca is. Tagadhatatlanul volt, de dicsekedni vagy éppen megalégedni azzal sem lehetett.

Kollégiumi programok

A csütörtök este a „kollégiumi nap” nevet viselte. Húsz óráig mindenkinek haza kellett térnie, a későket füzetbe írták be a portások. Ekkor került sor a lakógyűlésekre, amelyek témáját a legáltalánosabb problémák mellett gyakran a kollégisták viselkedése és magatartása képezte. A hangulat gyakorta vidám és zajos volt. Meghallgattuk az igazgató rendre intő és tanulásra biztató szavait, legújabb excessusainkat bíráló dörgedelmeit. Visszatérően kérdeztük, miért nincs papír a mellékhelyiségekben, miért kevés a meleg víz és hasonlók. Az első kérdés tulajdonképpen válaszolt arra, hogy estére miért tűnnek el a kistársalgóból a napi- és hetilapok. Meleg víz az emeleti közös mosdókban elvileg állandóan volt, az alagsori zuhanyozóban azonban csak hetente egy este. Ezért, ha a mosdókban jobb híján magunkra locsolva a vizet, „fürödtünk”, hamar kifogyott.

A csütörtök esték változatos közös programok tartására is szolgáltak, ez persze nem jelentette azt, hogy ezek mind érdekesek és vonzók lettek volna. Vendégek is részt vehettek rajtuk.

1965-ben ünnepélyesen emlékeztünk meg a Kollégium alapításának 70. évfordulójáról. Talán ez volt az az alkalom, amikor a régi kollégisták közül a föl-szlatás után először viszonylag többen megjelentek. Köztük az akkori rektor, a szintén volt collegista Sőtér István. A diákbizottságban önként ajánlottam föl, hogy kis kiállítást rendezek a megmaradt tárgyi emlékekből és levéltári dokumentumokból. Az alapítás centenáriumi kötetében már elmondtam, hogy „be-szabadulván” a levéltárba, mennyi fontos dokumentumra bukkantam, köztük azóta eltűntekre is.

Sikert arató ötletem volt a „Népek barátsága est”. A mozgalmi eseményt sejtető cím a Kollégium nem magyar ajkú diákjainak műsoros bemutatkozását jelentette. Szinte mind vállalkoztak egy-egy zene- vagy énekszám, szöveg elő-adására. Még legalább kétszer került sor hasonlóra. A részletek helyett érdekesebb egy kis seregszemlét tartani a külföldi hallgatók felett. Bármely fokon is, de valószínűleg mindannyiunk javára lehetett idegen kultúrát, magatartást, viselkedést tapasztalni. Előrebocsátom, hogy az etnikai összetételre rányomta bélyegét a kor, a harmadik világ gyarmati felszabadító mozgalmai és a kötelező szocialista testvériség.

Kezdjük a két nagyhatalommal. Az oroszok és kínaiak négy-hat fős csoportot alkottak. Az oroszokat kimondottan Magyarországra szakosított diplomatáknak, mondjuk nyugodtan, ágenseknek képezték. Némelyik megszállói öntudattal viselkedett és vélekedett napi dolgokról, „helyreigazította” a véleményünket. A kínaiak szintén jól tudtak magyarul. Az 1964/65-ös szovjet–kínai határ menti összecsapások idején a két csoport heves szópárbajokat vívott. Politikai csemege volt hallgatni, amint magyarul, azaz a közös nyelven szidták egymást. A kínaiak időnként biztattak bennünket, hogy ne hagyjuk magunkat a szovjet revizionistákkal szemben, akik levertek bennünket 1956-ban. Egyik csoport sem zárkózott el a többségtől, csak a vietnamiak. Valószínűleg központi parancsra csak saját társaságukban szervezett programokon vettek részt. Még focira is külön kértek el az udvart, amikor csak ők voltak a pályán. Pozsonyi hajós kirándulásukon légpuskákat vásároltak, és a kertre néző ablakokba állított üres üvegekre lőttek a szobaajtóban hasalva, amíg be nem tiltották. Az egyiket, Vietnami Zolikát egy kissé idősebb orientalista lány vette szárnyai alá. Negyedév őszén Le Van Lok kezét dörzsölve, gúnyos vigyorral újságolta, hogy Zolikát nem engedték vissza Magyarországra, hanem kiküldték délre dzsungelharcra, mert magyar lánnyal járt együtt. A névadás „Magdi mama” (Lukács Andrásné) leleménye volt. A nehezen megjegyezhető keleti neveket magyarral helyettesítette: Kínai Péter,

Kínai Jancsi stb. A kubaiak tőlük elvártan latinos szabadossággal viselkedtek, barátságosak és megbízhatatlanok voltak. Akadt néhány jemeni arab, akik antiszemitizmusukkal tűntek ki. Iljovszki Riszto és Lazo Christosz, a két makedón, görögországi menekült volt, de folytonosan hangoztatták, hogy nem görögök. Fekete afrikai viszonylag kevés akadt. Simonda David atlétatermetű értelmes jogász (Basutoföld) állandó konfliktusban állt szobatársaival, akik megpróbálták elérni, hogy az éjszakai hazajárásaikor ne zavarja fel őket. Mampuya Antoine (Angola) éppen ellenkezője, szerény, halk viselkedésű, alacsony, vékony fiú volt. Annál inkább meglepett, amikor sok év után hallottam, hogy bigámia miatt kitasították Magyarországról. Állítólag négy anyától születtek gyermekei. Még Paraskevov Emil bolgár diákot említtem, részint mert sajátos, robosztus jelenség volt, részint, mert húsz évvel később megtudtam, hogy egyik unokahúgomat vette el feleségül. Nem sokkal később rejtélyes módon tűnt el a világból.

A Kollégiumban eredményesen működtek a (volt) kollégisták által vezetett, körnek nevezett szemináriumok. A leghíresebb volt a korán elhunyt, nagyon tehetséges filozófus-szociológus, Bertalan László által vezetett „Esztétiakör”. Még sokféle témájú mellett fotólaborunkban fotóköri működött, ahol én is kidolgozhattam fölvételeimet. Magam negyed-ötöd éven néprajzi kört vezettem.

Néhány „összeesküvés”-félét is szerveztünk. Tóth Gábor időnként magasabb beosztású politikusokat hívott meg, például Molnár János művelődésügyi miniszterhelyettest, aki szemináriumot vezetett a Kollégiumban 1956-ról, majd megírta könyvben a forradalom csúcsra járatott rágalalmazását. Mit lehet kérdezni egy ilyen embertől, aki köztudottan saját közegében sem volt fényes elme, találgattuk magunk között. Mert a diák éltető eleme (kommunizmus nélkül is), hogy a hivatalosságot zavarba hozza. Elvállaltam véleményének tudakolását az akkoriban nagy fölháborodást kiváltó a „Csehszlovák nép öröksége” (vagy hasonló című) füzetéről. Éveken át dolgoztak északi szomszédaink mindazoknak a műtárgyaknak, levéltári fondoknak, néprajzi anyagnak a listáján, amelyek az egykori Felvidékről származtak, és a mai Magyarországon találhatóak. Molnár, az illetékes szemrebbenés nélkül tagadta, hogy valaha látott ilyet, vagy hallott volna róla, pedig nekem is volt a kezemben.

A legeredményesebb politikai élű akciónk a *Kicsi ország* vitához való hozzászólás volt 1967 elején. Az *Élet és Irodalom* publicistája, Faragó Vilmos ezzel a címmel kolumnás cikket írt, amelyben az azóta sokszor ismételt „kicsik vagyunk, húzzuk meg magunkat” balliberális tételt bontotta ki. Impertinens fogalmazása országos fölháborodást keltett. De valóban nyilvános eszmecsere nem kerekedhetett belőle. A Népszabadságban megcsontosodott dogmatikusok, Darvas József, Dobozy Imre, Mőd Aladár vitatkoztak vele, és ezzel még

rontottak a kontextusán. Kitaláltuk, hogy hívjuk meg a Kollégiumba Faragót, és leckéztessük meg. Sikerült megszervezni, nem sejtette, mire készülünk. Előzetes megbeszélés szerint talán tízen kérdeztek, a többiek spontán kapcsolódtak. A beszélgetés éjfél előtt ért véget, amikor Faragó könnyezve távozott, és panaszkodott Tóth Gábornak, hogy miért hívták, ha bántani akarták. Ráadásul Nemeskürty *Ez történt Mohács után* című, nem sokkal korábban megjelent munkájáért is ő kapott, ami beleillett a trendbe, hiszen a nemzeti háterű történetírásról szóló úgynevezett Molnár Erik-vitát szélesebb körben terítette. Tóth Gábor kissé csóválta a fejét, de látszott rajta, hogy alapján véve neki is tetszett a dolog. Faragó azonban nem hagyta annyiban. Két hét múlva az ÉS-ben egy újabb cikkben körülbelül olyasmit írt, hogy az Eötvös Kollégiumban „kurucos, kálvinista, dzsentroid szellem ült tort”. Úgy látszik, felsőbb szinten sem volt egyetértés az ügyben, mert a Magyar Nemzet levelezőrovatában megjelenhetett a visszautasító válasz „az Eötvös Kollégium diákbizottsága” aláírással. Én már akkor nem voltam DB-tag, Bakos Pista titkár intézte. Szóbeszéd szerint ebben az időben az MSZMP PB heti ülésein kétszer is előkerült a Kollégium. Rutinos mai válasz: sem cáfolni, sem megerősíteni nem tudjuk.

Tavaszonként rendeztük változatos programmal a kollégiumi napokat. Egyik alkalommal kezdeményeztem és meg is nyitottam a kollégista Móser Zoltán fotóművész első kiállítását. 1967 májusában az igen jól sikerült Kodály-megemlékezést Patkó József zeneakadémistával együtt rendeztük, ő később az Operaház korrepetitora lett. Ebből az alkalomból leplezték le Kisfaludi Stróbl Zsigmond addig raktárunkban tartott Kodály-mellszobrát a főlépcsőházban. A kijelölt helyet megszemlélő idős művészt nekem kellett fogadnom, mégpedig a Körtéren, ahogy mondta, azért, hogy együtt lássa, nem bántották-e Szent Imrét. Ki gondolta volna, hogy negyven év múlva a Borzsák professzor által adományozott Gombocz-szobor ünnepi beszédét én mondom. Az 1967-es kollégiumi tudományos pályázathoz fűződik még egy érdekes esemény. Kiemelt első díjat nyertem Mikecs László (1917–1944) orosz fogságban meghalt, egykori történész kollégistáról készített pályamunkámmal. A dolgozatot azonban nem lehetett megjelentetni. Csak 1989-ben látott napvilágot Mikecs *Csángók* című könyvének újrakiadása kísérő tanulmányaként.

A legnyitottabb alkalmak a bálók voltak, rendszerint farsangkor és a kollégiumi napok alkalmával. Ilyenkor föllazult a házirend. Még a diszkóorszak előtt vagyunk, de előjelei már mutatkoztak. A nagytársalgóban erősített élőzenére a legváltozatosabb öltözetben sokféle figurát táncoltak a bálozók. Egy kisebb szobát, a „bömböldé”-t borívóknak, éneklőknek, nótázóknak rendeztek be. A lakószárnyakon idegen fiúkkal és lányokkal lehetett találkozni.

Köszerepléseink

Szobánk „testületileg” egyetlen köszereplést vállalt. Megbízta bennünket, nem emlékszem már minek folytán, hogy az egyetem ünnepi közgyűlésén tartjuk a paedumokat, a díszes egyetemi jelvényeket a rektor és a dékánok mögött állva. Igaz, nem az eredeti, a Mária Terézia által adományozott darabokat, amelyek ma ismét használatosak, hanem a kommunista korban készült újakat. Már nem a korábbi színes heroldruhát kellett fölölteni hozzájuk, hanem egy fantáziátlan zöld kaputot, jellegzetes „németes” kalppal. Három dízdoktor-avatáson és legalább egy évnyitón működtünk közre. Máig büszke vagyok, hogy az első alkalommal Werner Heisenberg világhírű atomfizikus kitüntetésénél tarthattam a paedumot. Nagy esemény volt, hogy a párt megengedte az adományozást, a tudós pedig, aki egyáltalán nem volt baloldali, elfogadta a dízdoktori címet. Ahogyan mondani szokták, még a csilláron is lógtak, úgy tele volt az aula. Másik alkalommal Aurélien Sauvageot, az Eötvös Collegium egykori tanára, a magyar–francia kulturális kapcsolatok kitűnősége lett dízdoktor, harmadszorra egy orosz professzor, akinek sem a nevére, sem a szakjára nem emlékszem. Miután levonultunk az emelvényről, Papp Jóska, a rektori titkárság vezetője megkínált bennünket egy pohár konyakkal vagy pezsgővel.

Tóth Gábor ajánlatára vagy az egyetemi pártbizottság kérésére a kollégistáknak különböző társadalmi eseményeken spontán összeverődő tömegként csoportosan kellett megjelenniük. Az egyik Károlyi Mihály hamvainak hazahozatala és újratemetése volt a Fiumei úti temetőben. Jó páran zúgolódtunk, majd hallva a szertartáson elhangzó szónoklatokat, a társaság egy része fölkereste Kossuth meg Batthyány mauzóleumát, hogy elénekelve a himnuszt „kiegyensúlyozza” a vörös grófnak megrendelt tiszteletadást. Megint másik alkalommal bolgár párt- és kormányküldöttséget fogadó, zászlócskákkal integető budapestiek lettünk volna a Ferihegyen, de én ezt szabotáltam. 1967. március 15-én a Petőfi-szoborhoz kellett kivonulni. Ez önmagában nem okozott gondot, csak hogy ezen az ünnepségen egy szó sem esett 1848. március 15-éről, helyette az egykori Történelmi Emlékbizottság által 1942. március 15-én szervezett háborúellenes tüntetésre emlékezve, meglehetősen izléstelen módon ünnepeltették magukat a bizottság még élő, az emelvényen ott álló tagjai. Tudnivaló, hogy akkoriban tudatosan zsugorították a nemzeti ünnepet. Tanítási szünet volt, de munkaszünet már régen nem, föl sem lobogetták a várost. A 70-es évek elején aztán tüntetésekkel válaszoltak a diákok az elhallgatásra.

Akkoriban ritkaságszámba ment a március 15-i házi ünnep, amelyet mi a régi Collegium hagyományaként az újbán is minden esztendőben megtartottunk.

A nagytársalgóban ünneplőbe öltözve hallgattuk a műsort és az általában mozgalmi sallangoktól mentes emlékbeszédet.

Utazások

Kevés, talán nem is volt még egy olyan szakasza az életemnek, amikor olyan sokat utaztam, mint a négy kollégista év alatt. Joggal kérdezhető, miként történhetett ez a szűkös anyagi viszonyok között. Támogatásokat, fedezetet kellett szereznem, és szigorúan takarékoskodnom, ennek részei voltak a vonaton és az állomáson töltött éjszakák, a gyalogos, kerékpáros, stoppos közlekedés is. A magyar kultúra és történelem kutatására készülve törekedtem a régi Magyarország minél teljesebb megismerésére. Nagy változást éltem meg, mert érettségi előtt szinte csak rokon látogatásra futotta. Ebben a helyzetben korlátlan utazási és megismerési vágy alakult ki bennem. Néprajz szakos lévén bekapcsolódtam a Magyar Néprajzi Atlasz anyagának összegyűjtésébe, amely költségtérítéssel járt. A kutatópontok a magyar nyelvterület távoli vidékein helyezkedtek el. Ezekbe az utakba beleillesztettem a tájak, városok, műemlékek megismerését is. Minden nyarat szinte teljes egészében úton töltöttem. Az is szerencsés körülményül szolgált, hogy a megyei fenntartásba került vidéki múzeumokhoz a korábbinál több pénz jutott gyűjteményeik gyarapítására. Néprajzi tárgyvásárlásra fölfogadva, több hónapot töltöttem dunántúli megyékben, melyeket korábban egyáltalán nem ismertem. Tanulmányi céllal tanév közben is járhattam az országot. A szakdolgozati anyaggyűjtéshez készpénzsegélyt adott a kar.

Hangsúlyos részét képezte tervemnek a szomszédos országokban élő magyarok személyes megismerése. Az 1960-as években létezésüket szinte teljes egészében elhallgatta a hivatalosság. Az én neveltetésemnek azonban kezdetől része volt, hogy tudjak róluk. A román határ közvetlen közelében és a nem sok évvel azelőtt kitelepített felvidéki családok között, amelyek közül Békésbe sok jutott, korabeli helyzetükről frissebb hírek is elértek. Mindemellett két irracionális szélsőség között helyezkedtek el elképzeléseim: vagy csaknem érintetlen még a magyar világ, vagy már teljesen eltűnt. Nagyon hiányzott a személyes élmény. Rokonokon kívül azonban hosszú évekig nem lehetett átlépni a határt, amíg végre 1963-ban bevezették a szocialista országokba szóló, a személyi igazolvánnyal együtt használatos betétlapot (Jugoszláviába és a Szovjetunióba nem volt érvényes). Nekem nem éltek határokon túl rokonaim. Levezetés nyomán meghívással utaztam az első egyetemi év végzetével Erdélybe és Óromániába. Államhatárt ekkor léptem át először. 1964-ben a tavaszi szünetet használtuk ki Szabó Tibivel ötnapos felvidéki útra, az egykori Bars, Zólyom és Nyitra megyékbe utaztunk.

1965 tavaszán páratlan lehetőség nyílt a kollegisták előtt. Bologna akkoriban az olasz kommunisták egyik központja volt, az ottani ősi egyetem hívott meg bennünket egy hétre viszonylag megfizethető költségen. Akkoriban a nyugatra utazás még csaknem kiváltságnak számított. Hamar be kellett látnom, hogy hiába szeretnék én is repülni, nem tehetem, mert nincs pénzem, és ami fontosabb, ilyen „luxus” miatt nem hagyhatom itt első gyermekünket váró feleségemet. Két szobatársam remekül sikerült útról számolt be, és minden kollégista visszatért a hazába.

Szobánk következő útját 1966 nyarára terveztem meg. Kerékpárral mentünk Erdélybe. Szabó Tiborral és Varga Lajossal Gyuláról meg Debrecenből indulva és visszatérve, egy hónap alatt 1400 km-es utat tettünk meg. Akkor még nem léteztek a mostanihoz hasonló drága túrabiciklik, egyszerű kontrás Csepel gépekkel tekertünk. Romániába rendőriellenőrzött meghívólevéllel lehetett látogatóba utazni és csak engedéllyel elhagyni a tartózkodási helyet. Ezért kértem én a legtávolabbi pontra, Sepsiszentgyörgyre diák levelezőpartneremtől meghívásokat. Tehát az út egyik felében haladunk a tartózkodási helyre, a második felében távolodunk tőle a határ felé tartva. Nagy segítséget jelentett Balogh Edgárnak, a régi erdélyi kommunista politikusnak és publicistának 1966. tavaszi budapesti látogatása, amelyre évtizedes tiltás után kerülhetett sor. Balogh Edgár 1926-ban mint ösztöndíjas prágai diák fél évig lakott az Eötvös Collegiumban. Ennek ürügyén hozta el kollégiumi szemináriumára Czine Mihály, majd utána meghívott néhányunkat a Kis Rablóba, collegista korának törzshelyére. Előadtam neki a korabeli viszonyok között általam is kissé extrémnek tartott tervet. Föltámadt benne az egykori cserkész, lelkesen fogadta, és megígérte, hogy megszervezi kolozsvári szállásunkat. Így is történt. Új kolozsvári ismerőseink és barátaink aztán a további utat készítették elő, szinte kézzel a kézre adták bennünket. Teljességgel szokatlan volt budapesti diákok efféle útja. Ez az utazás életre szóló élményeket, sok barátot és kapcsolatot hozott. Részletes ismertetése szétfeszítené írásom kereteit. Egyik csúcsa volt az idős Kós Károly lakásán bő egyórás beszélgetés. Tiszteletünket tettük például Jancsó Eleménnél és Vita Zsigmondnál is. A nemrég a Collegium épületének centenáriumi ünnepi hetén kiállítást rendező és nyitó Szabó Zsolt kolozsvári irodalomtörténésszel is ezen az úton kezdődött a barátság. Ő később számos alkalommal szállt meg az Eötvös Kollégiumban.

Az utolsó hetek és napok

Ismét hangsúlyozom, nagyon szerettem a Kollégiumban lakni. Ötödéven, ahogyan fogytak a napok, egyre többször fogott el némi kétségbeesés, mi lesz, ha kitélik az idő. Az általános jó érzés abból tevődött össze, hogy itt biztonságban voltam,

megszokott életformát éltem barátok és kollégák között, a város szívében, zöld környezetben, olvashattam, tanulhattam kedvemre, és mindehhez járult többletként, amit képtelen vagyok konkrétan megfogalmazni, de talán körvonalazódik ebben az írásban. A jövőendő egyik legfontosabb tényezője, hála professzoraimnak, megoldódott, tudományos segédmunkatársi állást kaptam. A másik, a saját lakás, 30 négyzetméteres garzon, még épülőben volt. Hiányzott a fedezete. A kezdő kutatói fizetés a katonai adó levonásával alatta maradt az öt évvel azelőtti betanított segédmunkási keresetemnek. Háromtagú családomat egyelőre feleségem szülei befogadták szűkös lakásukba. Ám nagyon sok gondra semmiféle racionális elképzelésem nem volt. Közhely, ám érdemes idézni, milyen jó, hogy nem látjuk előre, mi fog velünk történni az élet további szakaszaiban. Én bíztam a Gondviselésben, és sok baj, sorozatos mélypontok ellenére nem csalódtam.

Mint aki a jó barátságot nagyra becsülöm, a szobatársakért is aggódtam. Kapcsolatunkat annyira értéknek tekintettem, hogy az utolsó szilveszteren szakdolgozatírás ürügyén bent maradtam az épületben, ám ehelyett fogalmaztam négyoldalmi szöveget, amelyben összegeztem, miért fontos és mi az, ami összetarthat bennünket. A fiúk elismerően és egyetértéssel fogadták az írást, sokat beszélgettünk, latolgattuk a jövőt, amellyel, lévén biztos állásom, egyikük sem állt úgy, mint én. Az összetartás még reflexszerűen működött, ám egyre kevesebbet figyeltünk egymásra.

Aztán az államvizsgák után egyszerre szétszéledt a társaság. Nem emlékszem, hogy érzelmes, ünnepélyes búcsút vettünk egymástól, vagy jövőbeni találkozásokban állapotunk volna meg. Valószínűleg azt gondoltuk, hogy minek búcsúzni, hiszen magától értetődik a barátság fennmaradása, és találkozni fogunk. Kinek-kinek a nyári program, a családi élet, az állás, a lakás járt a fejében, ez egy időre elfedte az évekig tartó együttlakás élményét. Megszavaztuk, hogy a szoba közös „díszítményeiből” a táblák nagyja a könyvtárba kerül, és az étel-ital lapokat Tibi viszi el. Egy dunántúli falucskában, ahová tanítani készült, majdani szőleje présházában fogja fölrakni.

Ha emlékezetem nem csal, én hagytam el utoljára a szobát egy meleg júniusi napon. Addigra teljesen lekopaszodott, vigasztalan látványa lehangolt. Az előző években egy harmadik emeleti raktárhelyiségben lehetett elhelyezni őszig a bőröndökbe, papírdobozokba csomagolt személyes holmit, most irány az utca, két menetben cipekedés Pestre feleségem szüleihez. Ám csak néhány napom volt egy nagyon érdekesnek ígérkező erdélyi útig, majd visszatérve, csaknem azonnal elfoglaltam kutatóintézeti állásomat. A sok újdonság lekötött. Bár furcsa volt, hogy az ősz nem az egyetemmel kezdődik, de egy szeptemberi este már a Kollégiumban talált. Sok régi ismerős, barát lakott ott, igaz, én már csak vendég voltam.

Elismerem, a régi szokás, az illegális bent alvás akkor is vétség, ha egy kvietált kollégista alszik ott, mint én. Egészen 1972-ig előfordult, hogy egy-egy éjszákára bent maradtam, különösen abban az időben, amikor lakásbérletben laktunk Pestszentlőrincen. Mindannyiszor akadt üres ágy. Gyakran látogattam a Ménesi úti épületben ismerőseimet. Mint akadémiai kutató a könyvtárban is dolgozhattam.

Lassan azonban kikoptak a „régiek”, velük együtt én is. Elmúltam harminc, megszületett a harmadik gyermekem, és újra építkeztem. Folytonosan vezettem a kollégiumi Néprajzi Kört, majd a Kelet-Európa Kört. Az utóbbi története alighanem megérne egy külön emlékeztést. Európa keleti felének kultúrájával és történetével foglalkoztunk, szakembereket hívtunk meg, és egyes nyelveket ismerő diákokat hallgattunk meg. Ezek az órák számos új ismeretséget hoztak a fiatalabb korosztályokból. A Kollégium 75. születésnapjának megünneplésében is közreműködtem. Büszke vagyok diákkollégista korszakom – bár már végeztem – hatyúdalára, a gyulafehérvár–nagyenyedi református kollégium alapításának 350. évfordulóján általam rendezett estre (1972), amelyen több enyedi öregdiák részt vett, közülük Jékely Zoltán volt kollégista beszédet is mondott.

A 70-es évek derekától nem hívtak alkalmakra. Szijártó István igazgató úr keresett meg, néprajzi szeminárium vezetését kezdeményezve. Ezután ismét gyakran jártam a Kollégiumba. Bertényi Iván igazgató úr a centenáriumi ünnepségek rendezésében kért főszerepre. Előtte történelem szakvezető lettem, és kollégiumtörténeti szemináriumot vezettem. Az elkészült tanulmányok másokéval és általam válogatott dokumentumok kíséretében önálló kötetben láttak napvilágot. Aztán még újabb szemináriumok következtek. Voltam kuratóriumi tag, a Baráti Kör választmányi tagja is.

Nagyon vázlatosan írtam a diplomázás utáni több mint négy évtizedről, hiszen ezek nem tartoznak a megjelölt tárgyhoz. Részletezésük terjedelmes, szereteázó bonyolult történeteket alkotna. Pedig a Kollégium és azok kapcsolatának története, akiknek életében – mint az enyémben – fontos szerepet játszott, csak akkor érhet véget, ha nincs a Kollégium, vagy magunk érkezünk létünk végéhez. Az utóbbi elkerülhetetlen, az előbbi – bízunk benne – belátható időn belül nem következik be.

Tartalomjegyzék

<i>Laudationes externorum</i>	9
René Roudaut	11
François Laquièze	14
Monique Canto-Sperber	15
Salvatore Ettore	16
Andrea Ferrara	18
Chiara Faraggiana di Sarzana	21
P. J. Rhodes	23
Herwig Maehler	24
Chris Carey	26
Mike Edwards	28
Shawn Gillen	29
Nikolaus Hamm	32
Elisabeth Kornfeind	34
Leonore Peer	36
Christian Gastgeber	38
Hermann Harrauer	42
Herbert Bannert	45
Jana Grusková	46
Christine Glaßner	47
August Stahl	48
Javier Pérez Bazo	50
Alicia Gómez-Navarro	52
 <i>Laudationes Hungarorum</i>	 57
Réthy Miklós	59
Hoffmann Rózsa	61
Dux László	65
Mezey Barna	67
Szepessy Tibor	70
Hiller István	73
Keszei Ernő	74
Dezső Tamás	76
Kozma László	77

Soós Anna	79
Pintér Károly	82
Kátai Zoltán	84
Körmendy Mariann	85
Karsai György.....	87
Kincses János	90
<i>Rectores</i>	93
Conspectus	95
Gerevich Tibor: Az Eötvös Collegium története – Bartoniek Géza (1854–1930)	96
Kiss Jenő: Gombocz Zoltán életéről és munkásságáról	103
Markó Veronika: Szabó Miklós	113
Nagy János: Keresztury Dezső	126
Pál Zoltán: Lutter Tibor	132
Szijártó István: A világra nyitott ablak	136
Vekerdy József	145
Bertényi Iván: Igazgatói működésem az Eötvös József Collegiumban (1993–1996) . . .	147
Bollók János.....	149
Takács László	154
<i>Historica • Res gestae</i>	161
Gángó Gábor: Eötvös József és barátai egyetemi éveiről, különös tekintettel a politikatudományi képzésre	163
Garai Imre: A magyar középiskolai tanári szakma kialakulása	176
Tóth Magdolna: „A budai parti ígéretföldje”	203
Kovácsik Antal: Az Eötvös Collegium Ménesi úti épületének felavatása a korabeli sajtó tükrében	211
Markó Veronika: Hogyan lett az Eötvös József Collegium könyvtárából az Irodalomtudományi Intézet Eötvös Könyvtára?	220
Szojka Emese: Fülep Lajos néprajzi gyűjteménye	236
Kucsman Árpád: Kémikusok a régi Eötvös Collegiumban	272
Győri Róbert: A múlttal való tudományos leszámolás – Eötvös collegista geográfusok az 1950-es években	288
Czifrusz Márton: Helyek és pozíciók újraírása – Wallner Ernő, Lettrich Edit és a hazai szociálgeográfiai iskola viszonya Mendöl Tibor örökségéhez	312
Tóth Károly: Művészettörténészek az Eötvös Collegiumban (1896–1950).....	328
Ritoók Zsigmond: Klasszika-filológia az Eötvös Collegiumban.....	345
Kucsman Árpád – Liptay György: Eötvös-kollégisták a Fasori Gimnázium tanári karában	348
Kapitány Adrienn: Az 1950-es évek a Kollégium történetében.....	365

Marafkó László: Nagyhatalmak ugratása, avagy groteszk lapok az Eötvös Kollégium félmúltjából	378
Dénes Iván Zoltán: Diákmozgalom Budapesten 1969-ben	383
Bakos István: Emlékeim a kollégista Kilencekről	401
ifj. Arató György: „Szabadság a jelszavunk” Március 15-e az Eötvös Kollégiumban, 1955–1984	410
Szabics Imre: Az Eötvös József Collegium és az École Normale Supérieure	419
Nemes Tibor: Az Eötvös Collegium és az École Normale Supérieure közötti közvetlen kapcsolatok újraélesztése a 80-as években	428
Bubnó Hedvig: Összefoglaló a collegiumi spanyol nyelvoktatásról, 1992–2010	432
<i>Historica • Magistri</i>	435
Korompay H. János: Horváth János és az Eötvös Collegium	437
Móser Zoltán: Ha a szellem napvilága ragyog	456
Farkas Zoltán et alii: Czebe Gyula élete dokumentumokban	463
Szakály Sándor: Szurmay Lajos, tábornok az Eötvös Collegiumból	553
Szávai János: Gyergyai Albert és az Eötvös Collegium	563
Ress Imre: Hugo Kleinmayr és a germanisztikai oktatás megalapozása az Eötvös Collegiumban	570
Kiss Jenő: Zsirai Miklós	579
Keszthelyi Lajos: Bay Zoltán	596
Pál Zoltán: Keresztury Dezső igazgatósága az állambiztonsági megfigyelések tükrében	599
Keszthelyi Lajos: Faragó Péter	612
Farkas Zoltán: Gyóni Mátyás	617
Papp István: Kettős ügynök – Nagy Péter, Szabó Dezső és az állambiztonság	625
Balogh Elemér: Szász Imre versus Brusznai Árpád	638
Bottyán Gergely: Antal László és a mai magyar nyelvtudomány	643
Dörnyei Sándor: Emlékezés Tomasz úrra	648
Ifj. Tomasz Jenő: Tomasz úr és az Eötvös Collegium	653
<i>Memorabilia</i>	683
„Felújítani azt, ami érdemes” – Beszélgetés Elekfi Lászlóval	685
Tóth Gábor: Az idő sodrában	709
Lekli Béla: Az Eötvös Kollégium az 1956 utáni években	836
Gereben Ferenc: Egyetemi évek (1962–1967)	838
Kósa László: Az Eötvös Kollégiumban éltem én is (1963–1967)	861
Bakos István: Az Eötvös Kollégium autonómiaöregvései és Baráti Körének megalakítása	889
Galántai Ambrus: Szubjektív történelem	899

Studia Germanica 923

Balázs Sára: "Freiwillig dient der Geist":

Germanistik in der Veranstaltungsreihe des Lustrum Saeculare Collegii 925

Eve-Marie Kallen: Dezső Keresztury als Kulturvermittler und Pädagoge

und das Eötvös-Collegium 928

August Stahl: „Schlussstück”. Rilkes Sicht und Deutung des Todes 944

Frank Baron: Die Entstehung des Faust-Mythos im 16. Jahrhundert 962

Christine Glaßner: Zur handschriftlichen Überlieferung der Visiones Georgii 967

András F. Balogh: Schlacht der Stereotype in der Vngrischen

Schlacht des Jacob Vogel 975

Ilona Feld-Knapp Cathedra Magistrorum – Lehrerforschung.

Lehrer-Denken und Lehrer-Wissen 982

Géza Horváth: Elmar Tophoven, der Begründer des Europäischen

Übersetzer-Kollegiums 997

Anita Czeglédy: „Schutzmarke: der Steg.”

Interkulturalitätin Márton Kalász' Lyrik 1006

Studia Slavica 1021

Katalin Kroó: Slawistik in der Veranstaltungsreihe

des Lustrum Saeculare Collegii 1023

Urs Heftrich: Lew Tolstoi und Anton Tschechow: Zum Doppeljubiläum 2010 1025

Bettina Kaibach: Raum für Nostalgie: Steppe und Prärie in Anton Čechovs Step'

und Willa Cathers My Ántonia 1032

Wolf Schmid: Eventfulness and Context 1052

Studia Classica 1065

Tamás Mészáros: Klassische Philologie in der Veranstaltungsreihe

des Lustrum Saeculare Collegii 1067

Mike Edwards: The Application of Criticism to Textual Criticism 1069

Herwig Maehler: Pindar und die Tyrannen 1076

P. J. Rhodes: The Erxadieis inscription 1084

Artes 1093

Teleki Pál, a Collegium kurátora (1920–1941) 1095

Epikus és komikus collegiumi enumeráció 1935-ből – Közreadja: Takács László 1100

Farkas Zsuzsa: Fotótörténeti adalékok az Eötvös Collegium archív fotóiról 1119

Süle Ágnes Katalin: Az Eötvös Collegium épülete 1137

Havas László: Hadrianus mint Pseudo-Alexandros? 1146

Sántháné Gedeon Mária: Kultúraközi kommunikáció: magyarságkép az angol mint lingua franca tükrében	1156
Csuday Csaba: Az irodalom: „negatívan élni”	1161
Szlukovényi Katalin: Kollégisták, költők, korszakok: szépirodalmi hagyományok az Eötvös Collegiumban	1165
<i>Membra et alumni</i>	1179
<i>Pro patria defuncti</i>	1211
Tartalomjegyzék	1215
Appendix – Mellékletek jegyzéke	1221

Kedves Olvasó!

Önre gondoltunk, amikor a könyv előkészítésén munkálkodtunk. Kapcsolatunkat szorosabbra fűzhetjük, ha belép a *TypoKlubba*, ahonnan értesülhet új kiadványainkról, akcióinkról, programjainkról, és amelyet a www.tygotex.hu címen érhet el. Honlapunkon megismerkedhet kínálatunkkal is, egyes könyveinknél pedig új fejezeteket, bibliográfiát, hivatkozásokat találhat, illetve az esetlegesen előforduló hibák jegyzékét is letöltheti.

Kiadványaink egy része e-könyvként (is) kapható:

www.interkonyv.hu

Észrevételeiket a velemeney@tygotex.hu e-mail címen várjuk.

Kiadja az Eötvös Collegium és a Typotex Kiadó, az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Felelős kiadó: dr. Horváth László – Votisky Zsuzsa

Tördelte: Vidumánszki László

A borítót tervezte: Tóth Norbert

Terjedelem: 85,6 (A/5) ív

Nyomta és kötötte: Séd Nyomda, Szekszárd

Felelős vezető: Katona Szilvia